

ბოკლი და ქალთა საკითხი

(1864 წელი)

ბოლო ხანებში ჩვენს ლიტერატურებში პირველ პლანზე წამოიწია ქალთა საკითხმა, რომელიც რუსული საზოგადოების განათლებული ნაწილისათვის სულ მოკლე დროში პოპულარული გახდა. ამ გარემოებასა და ბოკლის სახელს უნდა ვუმადლოდეთ, რომ ჩვენს ლიტერატურაში გაჩნდა ზემოაღნიშნული ბროშურა¹. ამ ნაწაროების გამოცემის სხვა უფრო საპატიო მიზეზს ჩვენ ვერ ვხედავთ.

სიტყვა ქალის ხმარება ინგლისის ცივილიზაციის ისტორიის სახელმძღვანელო ავტორის გვერდით, ერთგვარ საცდუნებელს წარმოადგენს საზოგადოებისათვის და იმანაც, რასაკვირველია, ვერ შეძლო დიდი რაოდენობით არ შეეძინა ბროშურა, რომელსაც ჰქვია „ქალთა გავლენა ცოდნის წარმატებაზე“.

ბ.ბუნიცკის კომერციული ვარაუდი გამართლდა, ძალზე სარფიანიც აღმოჩნდა. ამ ბროშურაზე რაიმეს დაწერას ჩვენ სრულიად ზედმეტად ვთვლით, ვინაიდან ოდნავ განათლებული და განვითარებული ადამიანისათვის, რომელმაც კი ის თავიდან ბოლომდე წაიკითხა, ყოველგვარი საგაზეთო რეცენზიის გარეშეც ნათელია სისუსტე და უსაბუთობა ბოკლის ბროშურის მთავარი, ძირითადი აზრისა, რომ ქალებს მომეტებულად დედუქტური-გამოყვანიითი მეთოდით აზროვნების უნარი აქვთ.

ამ წიგნის შეუნიშნავად დატოვების აზრს ჩვენ მანამდე ვადექით, სანამ კ.არსენიევმა ბოკლის ბროშურაზე გაზეთ „ს.-პეტერბურგსკიე ვედომოსტი“-ში ქება-დიდების წერილი არ მოათავსა. მასში კ.არსენიევი, რასაკვირველია, ცდილობს საქმიანი რამ თქვას, მაგრამ ამაოდ მისი კალმოდან არაფერი არ გამოვიდა ბოკლის ავტორიტეტისადმი ბრმა მორჩილების გარდა. ჩვენ ეს რამდენიმე სტრიქონი დაგვაწერინა იმ აზრმა, რომ ეს, თავისთავად უსუსური სტატია, კიდევ ატყუებს ჩვენი საზოგადოების გულკეთილ ნაწილს, ისედაც საკმაოდ მოტყუებულს გაიძვერა გამომცემლებისაგან.

თავის ბროშურაში ქალთა შესახებ ბოკლი დიდი ხანია ყველასათვის ცნობილ რამეს ლაპარაკობს. მაგალითად იმას, რომ ქალები თანდათანობით იძენენ, უფროდაუფრო მეტსა და მეტს ადამიანურ უფლებებს, რომ მათ ძველად დაქვემდებარებული და დაჩაგრული ადგილი ეკავათ, რომ ქალების-კაცობრიობის ამ ნახევრის-გავლენა კეთილისმყოფელია საზოგადოებისათვის, რომ ქალებს არ მოუციათ კაცობრიობის გონების მატთანში ეპოქის შემქმნელი აღმოჩენები და გამოკვლევები. რათა მკითხველმა ეჭვი არ შეიტანოს, რომ ჩვენ უსაფუძვლოდ ვდებთ ბრალს ევროპელ ავტორიტეტს, ჩვენ ვთხოვთ მას იქონიოს მოთმინება და

¹ იგულისხმება ბოკლის ბროშურა „ქალთა გავლენა ცოდნის წარმატებაზე“, თარგმანი სტეფანე ბუნიცკისა, გამოცემა ა.ბუნიცკისა

წიკითხოს ჩვენი ამონაწერები ბოკლის ბროშურიდან – „ქალთა გავლენა ცოდნის წარმატებაზე“, რომლებიც იძულებული ვართ, აქვე დავასახელოთ:

„ყოველგვარ საზოგადოებრივ მოვლენაში, ბავშვების აღზრდაში, ლიტერატურის ტონსა და ზნეობრივობაში, ცხოვრების ფორმებსა და ადათებში, მეტსაც ვიტყვი, თვით კანონმდებლობაში, წიგნების ისტორიაში, სტატუსებსა და სასამართლოს გადაწყვეტილებებში ჩვენ ვხვდებით იმ ფაქტის მრავალრიცხოვან დადასტურებას, რომ ქალები თანდათანობით მიიწვევენ წინ და წელს, მაგრამ ბეჯითად იპყრობენ ადრინდელთან შეუდარებლად უფრო მაღალ მდგომარეობას. ეს არის ის მრავალთაგან ერთი თავისებურება, რომლითაც გამოირჩევა უახლესი ცივილიზაცია და რომლებიც ამტკიცებენ, თუ რამდენად არსებითად განსხვავდებიან თანამედროვე ყველაზე უფრო განათლებული ერები იმ ხალხებისაგან, რომლებიც ადრე ჰყვოდნენ: ძველი მსოფლიოს ყველაზე უფრო ცნობილ ხალხებში ქალებს ერთობ დაქვემდებარებული ადგილი ეჭირათ. რომის იმპერიის ყველაზე ბრწყინვალე და მტკიცე ძეგლი, უკეთილშობილესი საჩუქარი რომმა რომ შთამომავლობას უანდერძა - რომის სამართალი - ადამიანური სიბრძნის ეს ნიმუში, უცნაურია სათქმელად, მაგრამ გამოირჩევა ქალების მიმართ იმდენად უხეში უსამართლობით, რომ არ ერიდება შეხედოს მათ როგორც ნივთებს და არა როგორც პიროვნებებს. რაც შეეხება სხვა დიდ ძველ ერს, საკმარისია ჩვენ გადავშალოთ ძველი ბერძნების ლიტერატურული ძეგლები რათა დავინახოთ, თუ როგორი უპირატესობის ტონით როგორი აუღელვებელი და ამპარტავანი ზიზღით, ხანდახან როგორი დამცინავი და ღვარძლიანი უპატივცემლობით მიმართავდა ქალებს ეს გონებამახვილი ხალხი.“

„ახალ ევროპაში ქალების გავლენა ცივილიზაციის გავრცელებაზე თითქმის თანაფარდოვანი იყო - თითქმის თანაბარი სიჩქარით მიიწვედა წინ“. „მათი (ქალების) გავლენა, რომელსაც ცხოვრებაში იდეალურისა და რომანტიკულის ელემენტი შეჰქონდა, იცავდა მას, ამ ცხოვრების განსაკუთრებული პრაქტიკულობისა და ეგოიზმისაგან და არ გადააქცია ის მოსაწყენ და ერთფეროვან რუტინად. მან დაუდო საზღვარი მამაკაცების თვითნებობას, შეარბილა მათი ქცევა და შეანელა მათი სისასტიკე. ამ თვალსაზრისით მათი დამსახურება დიდია და უდავო“.

„არც ერთ ქალს, რაც არ უნდა კეთილისმყოფელ გარემოში არ უნდა ყოფილიყო ის, არ აღმოუჩენია ისეთი რამ, რასაც თავისი მნიშვნელობით შეეძლო ეპოქის შექმნა ადამიანური გონების მატრიანეში. აი ფაქტები, რომლებთანაც შეუძლებელია შედავება; სწორედ მათგან იქნა გამოტანილი ერთი ერთობ მკაცრი და საბოლოო დასკვნა, რომ ცოდნის უმაღლესი ფორმები ქალის საქმე არ არის“.

ამ განმტკიცებული რწმენის უარსაყოფად ბოკლი ამბობს, რომ ქალები დედუქტური აზროვნების უნარს ფლობენ, ხოლო მამაკაცები კი - ინდუქტურს. და ამ მეთოდით ახდენენ ქალები მნიშვნელოვან გავლენას კაცობრიობის ცოდნის წარმატებაზე. ამ აზრის დასადასტურებლად ავტორი შენიშნავს, რომ ქალები უფრო მგრძობიარენი არიან, მათ უფრო მეტი უნარი აქვთ გატაცებისა და უფრო ცხოველი წარმოსახვა გააჩნიათ ვიდრე მამაკაცებს. ჩვენ მზადა ვართ დავეთანხმეთ ბოკლს, რომ ახლაც ქალებში ცოდნის დედუქტური მეთოდი სჭარბობს ინდუქტურს.

მაგრამ ჩვენ არ გვაქვს არავითარი უფლება დავუშვათ, რომ აზროვნების ეს მეთოდი ქალის გონების მუდმივი კუთვნილება იქნება როგორ გარემოშიაც არ უნდა მოექცნენ ისინი. აღზრდისა და განათლების მახინჯი სისტემა აბნელებს, თვით ბოკლისავე თქმით, მათს ბუნებით „ნაზ“ გონებას. ამ პირობებში მათში მართლაც შეიძლება დედუქცია ბატონობს. მაგრამ ჩვენ სრულიადაც არ ვიცით რა მიმართულებით წავიდოდნენ ქალები ადამიანის ცოდნის სხვადასხვა დარგის დამუშავებისას, თუ კი აღზრდა, განათლება და გარემო სავსებით შესაფერისი იქნებოდა მათი გონებრივი ძალების სწორი განვითარებისათვის. მხოლოდ ერთგვარ პირობებში შეიძლება გარკვეულ მდგომარეობათა და მათი შედეგების აღება და ურთიერთ შედარება.

თავის ბროშურაში „ქალთა გავლენა ცოდნის წარმატებაზე“ ბოკლი განსაზღვრავს ცოდნის ინდუქტურ და დედუქტურ მეთოდს. „ინდუქტური ფილოსოფოსი, ამბობს ბოკლი, დაკვირვებისა ანდა ცდის საშუალებით აგროვებს ფაქტებს და მათგან ადის ზოგად საწყისებთან. ანდა კანონებთან, რომლებიც ხსნიან და განაგებენ მოვლენებს. დედუქტურ ფილოსოფოსს კანონი გამოყავს ცნებებიდან, რომლებიც მის გონებაში უკვე არსებობენ და ხსნის მოვლენებს, დადის მათთან, ნაცვლად იმისა, რომ ამოდიოდეს მათგან“. ეს განსხვავება რომ ხელშესახები გახადოს, ბოკლი მას განმარტავს ერთი და იმავე საგნის დედუქტური და ინდუქტური გამოკვლევის მაგალითებით. „დავუშვათ, რომ მწერალს ეგრეთწოდებული სპეციალური მეცნიერების ხაზით სურს განსაზღვროს აზროვნების სხვადასხვა მიდრეკილების გავლენა სიცოცხლის საშუალო ზღვარზე და იღებს რა მხედველობაში პოეტებისა და მათემატიკოსების საპირისპირო მისწრაფებებს, სვამს კითხვას, თუ რომელი მათგანი უფრო ხანგრძლივად ცოცხლობს? თუ ის წავა ინდუქტური გზით, მაშინ უპირველეს ყოვლისა, დაიწყებს ფაქტების შეგროვებას, ე. ი. გადაათვალიერებს სხვადასხვა ხანაში, სხვადასხვა კლიმატურ გარემოში, განსხვავებულ საზოგადოებრივ პირობებში მცხოვრებ პოეტთა და მათემატიკოსთა ბიოგრაფიებს ისე, რათა თავიდან აიცილოს ის უსწორმასწორობანი, რომლებიც თვით კვლევის საგნისათვის შეიძლება უცხონი აღმოჩნდნენ. ამის შემდეგ მოპოვებულ შედეგებს ის მისცემს სტატისტიკური ფორმის სიკვდილიანობის ცხრილთა სახეს და მათი ურთიერთ შედარებით გამოარკვევს, რომ მიუხედავად მის მიერ შესწავლილ გარემოებათა უაღრესად დიდი მრავალფეროვნებისა, არის საერთო საშუალო რიცხვი, რომელიც ემპირიულ კანონს შეადგენს და ამტკიცებს, რომ ბოლოსდაბოლოს მათემატიკოსები უფრო დიდხანს ცოცხლობენ ვიდრე პოეტები. დედუქტური მკვლევარიც იმავე შედეგს მიიღებს, ოღონდ სრულიად საწინააღმდეგო მეთოდის მეოხებით. ის იმსჯელებს ასე: პოეზია მოითხოვს წარმოსახვას, მათემატიკა გონებას. როდესაც ჩვენ მივმართავთ წარმოსახვას, ჩვენ უფრო აღვიგზნებით გონებით მუშაობასთან შედარებით, ხოლო რაც აღმგზნებია, ის ჩვეულებრივ უფრო მავნეაა ჯანმრთელობისთვის. მაგრამ მას, რაც ჩვეულებრივ ჯანმრთელობისთვის მავნეა, მივყევართ სიცოცხლის შემოკლებისაკენ; მაშასადამე, პოეზია უფრო შეამოკლებს სიცოცხლეს, ვიდრე მათემატიკა და ამიტომ პოეტები უფრო ადრე უნდა კვდებოდნენ, ვიდრე მათემატიკოსები. თავისი აზრის უფრო მეტი თვალსაჩინოებისა და დამტკიცებისათვის, ბოკლს მოჰყავს ისტორიული ფაქტი-ნიუტონის მიერ მიმზიდველობის კანონის აღმოჩენა დედუქტურ-გამოყვანითი მეთოდის საშუალებით. მოგვყავს ინგლისის ცივილიზაციის ისტორიის ავტორის საკუთარი სიტყვები. „ნიუტონი იჯდა

ბაღში, როდესაც უცებ ხიდან ვაშლი ჩამოვარდა. ის ადგილიდან არ დაძრულა, რათა მოეხდინა ცდები მიმზიდველობის ძალაზე, არ წასულა სახლში სხვების დაკვირვებათა გასაცნობათ და ასეთ დაკვირვებათა ცხრილების შესადარებლად, იმას გარესამყაროსათვისაც კი აღარ შეუხედა, არამედ იჯდა ალტაცებისგან მოჯადოებული, საკუთარი აზრით მოხიბლული და იდეას იდეაზე ანვითარებდა. ის მსჯელობდა ასე: ვაშლი რომ უფრო მაღალ ხეზე ყოფილიყო, მისთვის ცნობილ ყველაზე უფრო მაღალ ხეზედაც კი, ის ზუსტად ასევე ჩამოვარდებოდა. ამასთან, არ არსებობდა საბაბი იმის საფიქრებლად, რომ ძალა, რომელმაც ვაშლი ჩამოაგდო, უნდა შემცირებულიყო, ხოლო თუ ის არ შემცირდებოდა, მაშინ რატომ არ შეიძლება ის უსაზღვრო ყოფილიყო? ხოლო რაკი არ მცირდება და არც საზღვარი აქვს, მაშინ მას შეუძლია იმოქმედოს დედამიწის ატმოსფეროს გარეთაც, შეუძლია მიაღწიოს მთვარემდე და მოაქციოს ის თავის ორბიტაში. თუ კი ძალას, რომელიც იწვევს ვაშლის ჩამოვარდნას, მართლაც და შეუძლია მართოს მთვარე, მაშინ ამაზე რატომ უნდა შეჩერდეს ის?

რატომ არ უნდა ექვემდებარებოდეს მის მოქმედებას პლანეტებიც, მათი მოძრაობა რატომ არ უნდა წარმოებდეს მზისადმი მათი მიზიდულობის ძალით, მსგავსად იმისა, როგორც მთვარეს იზიდავს დედამიწა?

ნიუტონმა ამ გზით დაასრულა თავისი ყველაზე დიადი გონებრივი ჭკრეტა, როგორც კი ადამიანის გულში ოდესმე ჩასახულა.

ბოკლის ბროშურიდან ჩვენს მიერ უკანასკნელად მოყვანილი ციტატებიდან ჩანს, რომ ბოკლი ცდილობს მკვეთრი ზღვარის გავლებას აზროვნების ინდუქტურ და დედუქტურ მეთოდებს შორის. ჩვენის აზრით, საეჭვოა რომ არსებობდეს ასეთი მკვეთრი განსხვავება ამ ორ მეთოდს შორის. პირიქით, ჩვენ გვგონია, რომ დედუქტური მეთოდი იმ აზრით, როგორადაც ეს ბოკლს ესმის, არც არსებობს.

არის მხოლოდ ერთი ინდუქტური მეთოდი. ეს მეთოდი მიიმართება კერძოდ ზოგადისკენ და როგორც ჩვენ ის გვესმის, იგი შეადგენს უკლებლივ ყველა ადამიანის კუთვნილებას, მაგრამ საერთოდ ადამიანები, გამონაკლისის გარეშე განიყოფებიან ორ დიდ ძირითად ჯგუფად: ბრიყვებად და ჭკვიანებად. პირველი კატეგორიის ყოველი ადამიანისათვის საჭიროა, რაც შეიძლება მეტი ფაქტი გარეფიზიკური სამყაროდან, რათა მათის მეოხებით გამოიმუშაოს რაიმე. მეორე კატეგორიის ადამიანებისათვის გაცილებით მცირე საგნებია საჭირო თავიანთი დასკვნების ასაგებად. ამ საგნების რაოდენობა შეიძლება ძალიან შემოფარგლული იყოს მაგრამ მათი არსებობა მაინც აუცილებელია. მათ გარეშე ყველაზე ბრწყინვალე გონებაც კი უმოძრაო აღმოჩნდება. ამ უკანასკნელთა რიცხვს ეკუთვნის რა საკვირველია, სახელგანთქმული ინგლისელი ფილოსოფოსი-ნატურალისტი, გენიალური ისააკ ნიუტონი. ჩვენის აზრით, ამ მათემატიკოსმა მიმზიდველობის კანონი აღმოაჩინა წმინდა ინდუქტური გზით, ე.ი. ის კერძოობითი ფაქტებიდან მიდიოდა ზოგადი კანონისკენ. მართალია, მას ხელთ არ ჰქონდა ბევრი ფაქტი, მხოლოდ სამი ფაქტი ჰქონდა. პირველმა ფაქტმა: ვაშლის ჩამოვარდნამ, ბოკლის სიტყვებით, ნიუტონი პირველად მიიყვანა აზრამდე ახალი, მისთვის უცნობი კანონის არსებობის შესახებ; ამ მოვლენაზე დაყრდნობით დაიწყო მოაზროვნემ ფიქრი სხვა ფაქტის

პოვნაზე, რომელიც კი მის ვარაუდს დაადასტურებდა. მან იგი იპოვა: ვაშლის ჩამოვარდნა დედამიწის უდიდესი სიმაღლიდან. მთვარის მდებარეობამ, ე.ი. მე-3 ფაქტმა საბოლოოდ დაარწმუნა ის ახალი კანონის ნამდვილად არსებობაში. ამ უეჭველ ფიზიკურ ფაქტებზე დაყრდნობით, თავის გამოკვლევებში ის უფრო შორსდაშორს წავიდა და ბოლოს მოასწრო მიმზიდველების კანონის აღმოჩენა. ბოკლის მიერ მოყვანილი მეორე მაგალითი, რომელიც დედუქტური მეთოდით კრისტალიზაციის სისწორის აღმოჩენას შეეხება, ასევე უსაფუძვლოა, გაიუმ, აკვირდებოდა რა თავის გარემო ბუნებას, მასში ყველგან სიმეტრია შეამჩნია. როგორც ჩანს, ამ ფაქტების საფუძველზე დაინახა მან სისწორე არასწორ კრისტალებშიც. მან ჩაატარა ცდა, რამაც მისი ვარაუდი დაადასტურა.

იგივე შეიძლება ითქვას ბოკლის დედუქტური გამოკვლევის მესამე მაგალითის შესახებაც.

ტექსტის ციფრული ვერსია მოამზადეს:

საჩხერის მუნიციპალიტეტის სოფელ სავანის საჯარო სკოლის მოსწავლეებმა **ნოდარ ბუსხრიკიძემ და ანი კომლაძემ.**

12 აპრილი, 2020 წელი
#დარჩისახლში